

Kompendium til studier i Kierkegaards religionsfilosofi

(Søren Kierkegaard 1813-1855)

Introduktion – ”Kierkegaards religionsfilosofi” – af Christian Lund

Kierkegaard om ”Det etiske stadium” og ”Troens Fader Abraham” (*Mennesket og magterne*. Gyldendal 1992).

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Frygt og Bæven” (udkom første gang 1843) Samlede værker V, Gyldendal, s. 34-36 & 55.

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Begrebet Angst” (udkom første gang 1844) Samlede værker VI, Gyldendal, s. 239.

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Afsluttende Uvidenskabelig Efterskrift” (udkom første gang 1846) Samlede værker IX, Gyldendal, s. 170.

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Kjerligheden Gjerninger” (udkom første gang 1847) Samlede værker XII, Gyldendal, s. 91-92.

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Sygdommen til Døden” (udkom første gang 1849) Samlede værker XV, Gyldendal, s. 73 & 95.

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Indøvelse i Christendom” (udkom første gang 1850) Samlede værker XVI, Gyldendal, s. 135.

Uddrag af Søren Kierkegaard ”Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed” (udkom første gang 1859) Samlede værker VXIII, Gyldendal, s. 122-123.

” [...] og saaledes siger jo Christus om sig selv: jeg er Sandheden og Veien og Livet [...] Men naar Sandheden selv er Veien, saa kan Veien jo ikke forkortes eller falde bort, uden at Sandheden forvanskes eller falder bort”

Christian Lund

Kierkegaards religionsfilosofi – *nogle bemærkninger.*

Ånd betyder for Kierkegaard noget ganske andet end sjæl. Mens *sjæl* hos Kierkegaard er betegnelsen for det psykiske i bred forstand: følelser, sansning, karakter etc. svarer Kierkegaards begreb om *ånd* næsten til moderne sprogbrugs udtryk *selvbevidsthed* (den kognitive refleksionsevne), - altså evnen til at træde et skridt tilbage fra tingene og *forholde* sig til dem. Dette forhold kalder Kierkegaard for *selvet*, hvilket er den størrelse der opstår hos etikeren, der netop i kraft af det absolutte valg (differensen) begynder at kunne forholde sig til sig selv. Man bliver hermed tilskuer til sig selv, - formår at se sit *jeg* også som et *du*.

Men etikeren kan på et tidspunkt indse det umulige i valget. At blive sig selv bevidst kan dermed opleves som en krise. Kan etikeren overhovedet overtage ansvaret for sit valg? Medfører det absolutte valg ikke et – for et menneske – alt for stort ansvar? Pludselige kan det *etiske selv* således blive revet ud af sin lykkelige bevidsthed. Det er i høj grad det Kierkegaard betegner som angst, og han beskriver den ofte som en tilstand af svimmelhed som man kastes ud i.

Kierkegaards pointe er dog at det er vigtigt at fastholde angsten. Angst er faktisk et kendetegn på et fundamentalt eksistensvilkår: **At vi som mennesker – i modsætning til dyret – ikke bare er til, men at vi eksisterer.** Angsten viser os således *selvet* og er et tegn på den frembrydende selvbevidsthed. At blive sig selv bevidst opleves – ifølge Kierkegaard – altid som en krise, og det gør det, fordi selvet ikke er en på forhånd fastlagt størrelse, men noget vi skal *realisere*.

Når mennesket på denne måde svimler foran angstens afgrund. Når det pludselig står overfor det *umulige* i valget (tænk f.eks. på historien om Sofies valg!) og støder på kategorien: DILEMMA (tænk blot på Kierkegaards ord "Gift dig og du vil fortryde det, gift dig ikke og du vil ligeledes fortryde det) så kommer det noget afgørende nyt ind i ens liv: Skyld eller måske ligefrem synd.

I den intense og subjektive oplevelse af dette problems altafgørende betydning gør mennesket sig en ny erfaring: det møde *det absolutte*, den *rene mulighed*, den overfor hvem vi altid har uret: **GUD**. Og først i denne subjektive sammenhæng, hvor det bliver et spørgsmål om redning eller undergang om Gud eksisterer eller ej, først da får ordet "Gud" overhovedet mening. ("**Uden Gud er jeg mig selv for stærk**", skriver Kierkegaard).

Sandheden om hvad et menneske er, kan ikke søges gennem objektiv videnskabelig viden. Kun i det personlige og subjektive engagement kan dette spørgsmål rejses og besvares. På samme måde eksisterer der heller ikke objektiv viden om Gud. Det er præcis det Kierkegaard mener med sin berømte, men desværre så ofte misbrugte og misforståede sætning: "Subjektiviteten er Sandheden". Gud får først mening, når al fornuftig tankegang er gået i stå og alle ræsonnementer(=overvejelser) har mistet deres gyldighed i angstens og det etiske dilemmas atopslugende kaos. Når jeg indser valgets umulighed, at uanset hvad jeg gør, så synder jeg: Da giver Guds kærlighed og tilgivelse mening.

Troen er i sit udgangspunkt derfor ikke et "tryghedens projekt". Den er først og fremmest et absurd projekt. Troen er et vovestykke (Kierkegaard taler om springet ud på "de 70.000 favne vand"). I stedet for – i angstens svimlen - at gribe ud efter det sikre, det objektive kaster jeg mig i troen ud i dybet, i troen på at "i grunden" findes kærligheden og tilgivelsen. Det er således Kierkegaards påstand at "kærligheden er alting grund". Den kristne tro er derfor et absurd projekt al den stund den introducerer en teistisk guddom "for hvem alt er muligt" – også at inkarnere sig i tid og rum som Guds søn, Jesus Kristus, der dør for vore synders skyld. Alt det er – for Kierkegaard – "et kors for tanken" (fuldkommen fornuftsstridigt og paradoksalt)

Religionsfilosofisk pointe:

Motiveret af fortvivlelse, skyld og angst kaster den troende hos Kierkegaard sig ud på troens usikre 70.000 favne vand og tror – ikke på grund af overbevisende gudsbeviser, men - "i kraft af det absurde", dvs. tror på trods af, at der intet fast objektivt holdepunkt er for at tro. ("Gud er den for hvem alt er muligt", skriver Kierkegaard). Selv om Kierkegaards filosofi indebærer et kristent teistisk gudsbegreb, er det karakteristisk at den troende teist hos Kierkegaard mangler både den *metafysiske sikkerhed* og den *kristne trossikkerhed*. Kierkegaard taler altså om tro som en radikal og eksistentiel viljesakt på modernitetens usikre grundlag.

17 Det etiske stadium af Søren Kierkegaard

Om forfatteren og tekstens kilde se foregående tekst. Dette uddrag er hentet fra skriftet „Ligevægten mellem det æsthetiske og det etiske i Personlighedens Udarbejdelse“ i 2. halvbind af „Enten-Eller“: „B's papirer“.

- Hvad er det da jeg adskiller i mit Enten-Eller? Er det godt og Ondt? Nei, jeg vil kun bringe dig på det Punkt, at dette Valg i Sandhed faaer Betydning for Dig. Derom er det at Alt dreier sig. Naar man først kan faae et Menneske til at staae paa Skilleveien saaledes, at der ingen Udvei er for ham uden ved at vælge, saa vælger han det Rette. Skulde det derfor skee, at Du, inden Du fik læst denne lidt udførligere Undersøgelse, der atter tilsendes Dig i et Brevs Form, følte, at Valgets Øieblik var der, saa kast det Øvrige bort, bryd Dig aldrig om det, Du har intet tabt, men vælg, og Du skal see, hvilken Gyldighed der ligger deri, ja ingen ung Pige kan være saa lykkelig ved sit Hjertes Valg, som en Mand, der har vidst at vælge. Enten skal man altså leve æsthetisk, eller man skal leve ethisk. Her er, som sagt, endnu ikke i strengere Forstand Tale om et Valg, thi Den, som lever æsthetisk, vælger ikke, og Den som, efterat det Ethiske har viist sig for ham, vælger det Æsthetiske, han lever ikke æsthetisk, thi han synder, og ligger under etiske Bestemmelser, om hans Liv end maa betegnes som uethisk. See dette er ligesom en *character indelebilis* ved det Ethiske, at det, uagtet det beskedent stiller sig hen paa lige Trin med det Æsthetiske, dog egentlig er det, der gjør Valget til et Valg. Og dette er det sørgelige, naar man betragter Menneskenes Liv, at saa Mange henleve deres Liv i stille Fortabelse, de udleve dem selv, ikke i den Betydning, at Livet *successivt* udfolder sig, og nu eies i denne Udfoldelse, nei de leve dem ligesom ud af sig selv, forsvinde som Skygger, deres uuddelige Sjæl *henveires*, og de ængstes ikke ved Spørgsmaal om dens Uuddelighed, thi de ere jo allerede opløste før de døe. De leve ikke æsthetisk, men det Ethiske har heller ei viist sig for dem i sin Heelhed, de have da heller ei egentlig forkastet det, de synde derfor heller ikke, uden forsaavidt det er Synd, at de hverken er det ene eller det andet, de tvivle da heller ei om deres Uuddelighed, thi den som dybt og inderligt på egne Vegne tvivler derom, han finder nok det Rette. Paa egne Vegne, siger jeg, og det er vel paa den høie Tid, at man advaerer mod den storthjertede, heltomodige Objektivitet, hvormed mange Tænkere tænke på Alles Vegne, ikke paa deres egne. Vil man kalde hvad jeg her fordrer Selvkjærlighed, saa vil jeg svare: det kommer deraf, at man ingen Forestilling har om, hvad dette „Selv“ er, og at det hjalp et Menneske saare lidet, at han vandt den hele Verden, men tabte sig selv, samt at det nødvendigvis maa være et slet Beviis, der ikke først og fremmest overbeviser den, der fremsætter det.
- Mit Enten-Eller betegner ikke nærmest Valget mellem Godt og Ondt, det betegner det Valg, hvorved man vælger Godt og Ondt eller udelukker dem. Spørgsmaalet er her, under hvilke Bestemmelser man vil betragte hele Tilværelsen og selv leve. At Den, der vælger Godt og Ondt, vælger det Gode, er vel sandt, men dette viser sig først bagefter, thi det Æsthetiske er ikke det Onde, men *Indifferentsen*, og derfor var det jeg sagde, at det Ethiske constituerer Valget. Der er derfor ikke saa meget Tale om at vælge mellem at ville det Gode eller det Onde, som om at vælge det at ville (...)

Character indelebilis: uudslettelig egenskab. *Successivt*: efterhånden, lidt efter lidt. *Henveires*: forsvinder (med blæsten). *Indifferentsen*: ligegyldigheden, uinteressetheden.

18 Troens Fader Abraham af Søren Kierkegaard

Om forfættelsen se tekst nr. 16. Teksten er et uddrag af „Frygt og Bæven“, som Kierkegaard i 1943 udgav under pseudonymet Johannes de Silentio.

Der var engang en Mand, han havde som Barn hørt hiin skjønne •Fortælling om, hvorledes Gud fristede Abraham, og hvorledes han bestod i Fristelsen, bevarede Troen og anden Gang fik en søn mod Forventning. Da han blev ældre, læste han den samme Fortælling med endnu større Beundring, thi Livet havde adskilt, hvad der var forenet i Barnets fromme Benfaldighed. Jo ældre han blev, desto oftere vendte hans Tanke sig til hiin Fortælling, hans Begeistring blev stærkere og stærkere, og dog kunne han mindre og mindre forstaae Fortællingen. Til sidst glemte han alt andet over den; hans Sjæl havde kun eet Ønske, at see Abraham, een Længsel, at have været Vidne til hiin Begivenhed. Hans Begiering var ikke at see Østerlandets Skjønne Egne, ikke det forfættede Lands jordiske Herlighed, ikke hiint guddrygtige Ægtepar, hvis Alderdom Gud velisguede, ikke den bedagede Patriarchs ærværdige Skikkelse, ikke den af Guds skjænkede Isaaks frodige Ungdom – han havde Inret mod, at det samme foregik paa en gold Hede. Hans Attraa var at følge med de 3 Dages Reise, da Abraham red med Sorgen foran sig og Isak ved sin Side. Hans Ønske var at være tilstede i den Stund, da Abraham opløftede sine Øine og saa Morjåbjergtet i det Fjerne, den Stund han lod Æselene tilbage, og gik ene med Isak op til Bjerget, thi det, der beskæftigede ham, var ikke Phantasens kunstige Væven, men Tankens Gysen.

Hiin Mand var ikke Tænker, han følte ingen Trang til at komme ud over Troen, det •tyktes ham at maatte være det Helligste, at ihukommes som dens Fader, et misundelsesværdigt Lod, at eie den, om end Ingen vidste det.

Hiin Mand var ikke lærd •Exeget, han kunde ikke Hebraisk, havde han kunnet Hebraisk, da havde han maaske let forstaaet Fortællingen om Abraham. (...)

Abraham troede og tvivlede ikke, han troede det Urimeelige. Hvis Abraham havde tvivlet – da skulde han have gjort noget Andet, noget Stort og Hertiligt, thi hvorledes kunde Abraham gøre Andet end hvad

stort og hertiligt er! Han var dragen ud til Morija Bjerget, han havde kløvet Brændet, antændt Baalet, draget Kniven – han havde naabt til Gud: „Forstaa ikke dette Offer, det er ikke det Bedste, jeg eier, det veed jeg vel, thi hvad er en gammel mand mod Forjættelsens Barn, men det er det Bedste, jeg kan give Dig. Lad Isak aldrig faae det at vide, at han maa troste sig ved sin ungdom“. Han havde stødt Kniven¹ sit eget Brys! Han var bleven beundret i Verden, og hans Navn skulde ikke være glemt, men Eet er at blive Beundret, et Andet at blive den ledende Sjærne, der frelser den ængstede.

Men Abraham troede. (...)

Og han stod der, den gamle Mand med sit eneste Haab! Men han tvivlede ikke, han skuede ikke ængsteligt til Høire eller Venstre, han udfordrede ikke Himlen ved sine Bønner. Han vidste, det var Gud den Almægtige, der prøvede ham, han vidste, det var det tungeste Offer, der kunde fordras af ham, men han vidste ogsaa, at intet Offer var for tungt, naar Gud fordrede det – og han drog Kniven. (...)

Hvis Abraham, da han stod på Morija Bjerget, havde tvivlet, hvis han raadvild havde skuet omkring sig, hvis han, inden han drog Kniven, ved et Tilfælde havde opdaget Væderen, hvis Gud havde tilladt ham at ofre den istedetfor Isak – da var han dragen Hjem, Alt var det Samme, han havde Sara, han beholdt Isak, og dog hvor forandret! Thi hans Tilbagetog var en Flugt, hans Frelse et Tilfælde, hans Løn Beskæmmelse, hans Fremtid maaskee Fortabelse. Da havde han hverken vidnet om sin Tro eller om Guds naade, men vidnet om, hvor forfærdeligt det er, at drage op til Morija Bjerget. Da skulde Abraham ikke være glemt, ei heller Morija Bjerget. Dette skulde da nævnes ikke som •Aarat, hvor Arken strandede, men nævnes med Forfærdelse, fordi det var her, at Abraham tvivlede.

Ærværdige Fader Abraham! Da du drog hjem fra Morija Bjerget da behøvede du ingen Lovtale, der kunde trøste Dig for det Tabte, thi du vandt jo Alt, og beholdt Isak, var det ikke saaledes? Herren tog ham ikke mere fra Dig, men du sad glad tilbords med ham i Dit •Paulun, som Du hisset gjør det i alle Evigheder.

Hiin skjønne Fortælling: 1. Mosebog kap. 22. Tyktes: syntes. Exeget: bibelforklær. Aarat: 1. Mosebog kap. 8,4 nævnes Ararats bjerge som det sted, hvor Noahs ark strandede efter syndfloeden. Paulun: tal.

Men jeg veed tillige, hvad jeg fremdeles havde gjort. Jeg havde i samme Øieblik, som jeg besteg Hesten, sagt til mig selv: nu er Alt tabt, Gud fordrer Isaaik, jeg offer ham, med ham al min Glæde -- dog er Gud Kjærlighed og vedbliver at være det for mig; thi i Tideligheden kan Gud og jeg ikke tale sammen, vi have intet Sprog tilfælleds. Maaskee vil Eller Anden i vor Tid være taabelig nok, misundelig nok paa det Store, til at ville indbilde sig og mig, at hvis jeg virkelig havde gjort dette, da havde jeg gjort det endnu større, end hvad Abraham 10 gjorde; thi min uhyre Resignation var langt mere ideal og poetisk end Abrahams Smaalighed. Og dog er dette den største Usandhed; thi min uhyre Resignation var Surrogatet for Troen. Jeg kunde da heller ikke gjøre mere end den uendelige Bevægelse for at finde mig selv og atter hvile i mig selv. Jeg havde da heller ikke elsket Isaaik, 15 saaledes som Abraham elskede. At jeg var resolut til at gjøre Bevægelsen, kunde bevise mit Mod menneskeligt talt, at jeg elskede ham af min ganske Sjæl er Forudsætningen, uden hvilken det Hele bliver en Misgjerning, men jeg elskede dog ikke som Abraham; thi da havde jeg holdt igjen selv i det sidste Minut, uden at jeg derfor 20 var kommen for side paa Morija-Bjerget. Jeg havde fremdeles ved min Adfærd fordrævet hele Historien; thi hvis jeg havde faet Isaaik igjen, da havde jeg været i Forlegenhed. Det, der faldt Abraham lettest, vilde falde mig svært, det igjen at være glad ved Isaaik! thi den, der med hele sin Sjæls Uendelighed, *proprio motu et proprio aus-* 25 *piris*,* har gjort den uendelige Bevægelse og ikke kan gjøre mere, han beholder kun Isaaik i Smerten.

Men hvad gjorde Abraham? Han kom hverken for *tidlig* eller for *sildig*. Han besteg Æslet, han reed langsom hen ad Veien. I al den Tid troede han; han troede, at Gud ikke vilde fordrer Isaaik af ham, 30 medens han dog var villig til at ofre ham, naar det forlangtes. Han troede i Kraft af det Absurde; thi menneskelig Beregning kunde der ikke være Tale om, og det var jo det Absurde, at Gud, som fordrede det af ham, i næste Øieblik skulde tilbagekalde Fordringen. Han besteg Bjerget, endnu i det Øieblik da Kniven blinkede, da troede 35 han -- at Gud ikke vilde fordrer Isaaik. Han blev da vel overrasket ved Udfaldet, men han havde gjennem en Dobbelt-Bevægelse naaet hen til sin første Tilstand, og derfor modtog han Isaaik gladere end den første Gang. Lad os gaac videre. Vi lade Isaaik virkelig blive off-

ret. Abraham troede. Han troede ikke, at han engang skulde blive 40 salig hisset, men at han skulde blive lykkelig her i Verden. Gud kunde give ham en ny Isaaik, kalde den offrede tillive. Han troede i Kraft af det Absurde; thi al menneskelig Beregning var jo forlangt ophørt. At Sorg kan gjøre et Menneske sindssvagt, det seer man, og det er tungt nok; at der gives en Vilde-Kraft, der kan 45 knibe saa yderligt op mod Vinden, at den frelser Forstanden, om end Mennesket bliver lidt underligt, det seer man ogsaa, jeg agter ikke at nedsette det, men at kunne tabe sin Forstand og dermed hele den Endelighed, hvis Vexel-Mægler den er, og da i Kraft af det Absurde vinde netop den samme Endelighed, det forfæder min 50 Sjæl, men derfor siger jeg ikke, at det er noget Ringe, da det tværtimod er det eneste Vidunder. Man mener i Almindelighed, at det, Troen frembringer, ikke er Kunstværk, at det er grovt og plumpt Arbejde, kun for de mere klodsede Naturer; dog er det langt anderledes. Troens Dialektik er det Fineste og det Mærkværdigste af Alt, 55 den har en Elevation,* som jeg vel kan gjøre mig en Forestilling om, men heller ikke mere. Jeg kan gjøre det store Trampolin-Spring,* hvorved jeg gaer over i Uendeligheden, min Ryg er som en Linde-dansers, vreden i min Barndom, derfor falder det mig let, jeg kan 60 een, to, tre gaac paa Hovedet i Tilværelsen, men det næste kan jeg ikke; thi det Vidunderlige kan jeg ikke gjøre; men kun forbauses ved. Ja dersom Abraham i det Øieblik, han svingede sit Been over Æslets Ryg, har sagt til sig selv: nu er Isaaik tabt, jeg kunde ligesaa gjerne ofre ham her hjemme som reise den lange Vei til Morija -- saa behøver jeg ikke Abraham, medens jeg nu bøjer mig 65 syv Gange for hans Navn og halvfjerdsindstive Gange* for hans Gjerning. Dette har han nemlig ikke gjort, hvad jeg kan bevise deraf, at han blev glad ved at modtage Isaaik, ret inderlig glad, at han ingen Forberedelse behøvede, ingen Tid til at samle sig paa Endeligheden og dens Glæde. Hvis det ikke stod sig saaledes med Abraham, da havde han maaskee elsket Gud, men ikke troet; thi den, 70 der elsker Gud troende, han reflekterer paa Gud.

Paa denne Spide staaer Abraham. Det sidste Stadium, han taber af Sigte, er den uendelige Resignation. Han gaer virkelig videre og kommer til Troen; thi alle disse Vrangbilleder af Troen, den 75 jammerlige lunkne Dorskhed, der tænker: det har vel ingen Nød, det er ikke værd at sørge for Tiden; det usle Haab, der siger: man kan ikke vide, hvad der vil skee, det var dog muligt -- disse Vrang-

billeder hører hjemme i Livets Elendighed, og dem har allerede den uendelige Resignation uendelig foragter.

80 Abraham kan jeg ikke forstaae, jeg kan i en vis Forstand Inret lære af ham uden at forbauses. Naar man indbilder sig, at man ved at betænke Udfaldet af hiin Historie, skulde lade sig bevirge til at troe, saa bedrager man sig selv, og vil bedrage Gud for Troens første Bevægelse; man vil suge Leve-Viisdom ud af Paradoxet. Maa-skee lykkes det En og Anden; thi vor Tid bliver ikke staaende ved Troen, ikke ved dens Mirakel, at gjøre Vand til Vin,* den gaer videre, den gjør Viin til Vand.

90 Var det dog ikke bedst, at blive staaende ved Troen, og er det ikke oprørende, at Enhver vil gaae videre? Naar man i vor Tid, og det forkyndes jo paa forskjellig Maade, ikke vil blive staaende ved Kærligheden, hvor kommer man da hen? Til jordisk Kløgt, smaalig Beregning, til Usselhed og Elendighed, til alt Det, der kan gjøre Menneskets Guddommelige Herkomst tvivlsom. Var det ikke bedst, at man blev staaende ved Troen, og at den, der staaer, saae til, at han ikke faldt;* thi Troens Bevægelse maa bestandig gjøres i Kraft af det Absurde, dog vel at mærke saaledes, at man ikke taber Endeligheden, men vinder den heel og holden. Jeg for mit Vedkommende kan vel beskrive Troens Bevægelser, men jeg kan ikke gjøre dem. Naar man vil lære at gjøre Svømmebevægelserne, da kan man lade sig hængte i Seler under Loftet, man beskriver vel Bevægelserne, men man svømmer ikke; saaledes kan jeg beskrive Troens Bevægelser, men naar jeg bliver kastet ud i Vandet, da svømmer jeg vel (thi jeg hører ikke til Vædrene), men jeg gjør andre Bevægelser, jeg gjør Uendelighedens Bevægelser, medens Troen gjør det Modsatte, gjør, efter at have gjort Uendelighedens Bevægelser, Endelighedens.* Held den, der kan gjøre disse Bevægelser, han gjør det Vidunderlige, og jeg skal aldrig blive træt af at beundre ham, om det er Abraham eller det er Trallen i Abrahams Hus, om det er en Professor i Philosphi eller en stakkels Tjenesst pige, er mig absolut ligegyldigt, jeg seer blot paa Bevægelserne. Men dem seer jeg ogsaa paa, og lader mig ikke narre, hverken af mig selv eller af noget Menneske. Ridderne af den uendelige Resignation kjender man let, deres Gang er svævende, dristig. De derimod, der bære Troens Klenodie, skuffe let, fordi deres Ydre har en paafaldende Lighed med det, som saavel den uendelige Resignation som Troen dybt foragter - med Spidsborgerlighed.

(...)

Naar Agamemnon, Iepthah, Brutus i det afgjørende Øieblik heltemodigen overvinder Smerten, heltemodigen har tabt det Elskede og blot skal fuldkomme Gjerningen i det Ydre, da skal der aldrig være en adelig Sjæl i Verden, uden at han har Medlidenhedens Taarer for deres Smerte, Beundringens for deres Daad. Hvis derimod disse tre Mænd i det afgjørende Øieblik til det Heltemod, med hvilket de bar Smerten, vilde føie det lille Ord: det skeer dog ikke - hvo skulde da forstaae dem? Hvis de som en Forklaring tilføiede: det troe vi i Kraft af det Absurde, hvo skulde da bedre forstaae dem, thi hvo skulde ikke let forstaae, at det var absurd, men hvo skulde forstaae, at man saa kunde troe det?

Forskjellen mellem den tragiske Helt og Abraham er let iøjne-faldende. Den tragiske Helt bliver endnu indenfor det Ethiske. Han lader et Udtryk af det Ethiske have sit rølos i et højere Udtryk af det Ethiske, han ned sætter det ethiske Forhold mellem Fader og Søn eller Datter og Fader til en Følelse, der har sin Dialektik i sit Forhold til Sædelighedens Idee. Der kan da her ikke være Tale om en teleologisk Suspension af selve det Ethiske.

Med Abraham forholder det sig anderledes. Han overskred ved sin Gjerning hele det Ethiske, og havde et højere rølos udenfor, i Forhold til hvilket han suspenderede dette. Thi jeg gad dog nok vide, hvorledes man vil bringe Abrahams Gjerning i Forhold til det Almene, om der lader sig opdage nogensomhelst anden Berøring mellem det, Abraham gjorde, og det Almene end den, at Abraham overtraadte det. Det er ikke for at frelse et Folk, ikke for at hævde Statens Idee, at Abraham gjør det, ikke for at forsonne vrede Guder. Kunde det være Tale om, at Guddommen var vred, da var han jo kun vred paa Abraham, og Abrahams hele Gjerning staaer i intet Forhold til det Almene, er et reent privat Foretagende. Medens derfor den tragiske Helt er stor ved sin sædelige Dyd, er Abraham stor ved en reent personlig Dyd.

Uddrag af Søren Kierkegaard "Begrebet Angest" (udkom første gang 1844) Samlede værker VI, Gyldendal, s. 239.

Ved Troens

Hjælp opdrager Angesten Individualiteten til at hvile i Forsynet. Saaledes ogsaa i Forhold til Skylden, hvilken er det Andet, Angesten opdager. Den, der blot ved Endeligheden lærer sin Skyldighed at kjende, han er fortabt i Endeligheden, og endeligt lader det Spørgsmaal sig ikke afgjøre, om et Menneske er skyldigt, uden paa en udvortes, juridisk, høist ufuldkommen Maade. Den, der derfor kun skal lære sin Skyld at kjende ved Analogier til Politie- og Højesteretsdomme, han fatter egentlig aldrig, at han er skyldig; thi et Menneske skyldigt, da er han uendelig skyldig.

Uddrag af Søren Kierkegaard "Afsluttende Uvidenskabelig Efterskrift" (udkom første gang 1846) Samlede værker IX, Gyldendal, s. 170.

Men den givne Bestemmelse af Sandhed er en Omskrivning af Tro. Uden Risiko ingen Tro. Tro er netop Modsigelsen mellem Inderlighedens uendelige Lidenskab og den objektive Uvished. Kan jeg objektivt gribe Gud, saa troer jeg ikke, men netop fordi jeg ikke kan det, derfor maa jeg troe; og vil jeg bevare mig i Troen, maa jeg bestandig passe paa, at jeg fastholder den objektive Uvished, at jeg i den objektive Uvished er „paa de 70.000 Favne Vand“, og dog troer.

Uddrag af Søren Kierkegaard "Kjerligheden Gjerninger" (udkom første gang 1847) Samlede værker XII, Gyldendal, s. 91-92.

Men naar Mennesket saa i den uendelige Forandring opdager det Evige sig saa nær paa Livet, at der ikke er een eneste Fordrings, ikke een eneste Udflugts, ikke een eneste Undskyldnings, ikke eet eneste Øieblik's Afstand fra hvad *han* i dette Nu, i dette Secund, i dette hellige Øieblik *skal* gjøre: saa er han i Gang med at blive en Christen. Barnlighedens Kjende er at sige: *mig vil, mig - mig*; Ungdommelighedens Kjende er at sige: *jeg - og jeg - og jeg*; Modenhedens Kjende og det Eviges Indvielse er at ville forstaae, at dette Jeg har Intet at betyde, hvis det ikke bliver det Du, til hvem Evigheden uafbrudt taler og siger: „Du“ *skal, Du skal, Du skal*. Det Ungdommelige vil være det eneste Jeg i hele Verden, Modenheden er at forstaae dette Du om sig selv, hvis det end ikke sagdes til noget eneste andet Menneske. *Du skal, Du skal elske Næsten*. O, m. T., det er ikke *Dig*, til hvem *jeg* taler, det er mig, til hvem Evigheden siger: *Du skal*.

Uddrag af Søren Kierkegaard "Sygdommen til Døden" (udkom første gang 1849). Samlede værker XV, Gyldendal, s. 73 & 95.

Mennesket er Aand. Men hvad er Aand? Aand er Selvet.* Men hvad er Selvet? Selvet er et Forhold, der forholder sig til sig selv, eller er det i Forholdet, at Forholdet forholder sig til sig selv; Selvet er ikke Forholdet, men at Forholdet forholder sig til sig selv. Mennesket er en Synthese af Uendelighed og Endelighed, af det Timelige og det Evige, af Frihed og Nødvendighed,* kort en Synthese. En Synthese er et Forhold* mellem To. Saaledes betragtet er Mennesket endnu intet Selv.*

(...)

(...)

Det Afgjørende er: for Gud er Alt muligt. Dette er evig sandt og altsaa sandt i ethvert Øieblik. Man siger det nok saadan til daglig Brug, og til daglig Brug siger man det saadan, men Afgjørelsen er først, naar Mennesket er bragt til det Yderste, saa der menneskelig talt ingen Mulighed er. Da gjælder det, om han vil troe, at for Gud er Alt muligt, det er, om han vil troe. Men dette er ganske Formelen for at tabe Forstanden; at troe er just at tabe Forstanden for at vinde Gud./

Uddrag af Søren Kierkegaard "Indøvelse i Christendom" (udkom første gang 1850) Samlede værker XVI, Gyldendal, s. 135.

Men tag Forargelsens Mulighed bort, som man har gjort i Christenheden, saa er hele Christendommen ligefrem Meddelelse, og saa er Christendommen afskaffet, den er blevet noget let, overfladisk noget, som hverken saarer eller helbreder dybt nok, den blot menneskelige Medlidensheds usande Opfindelse, som forglemmer den uendelige kvalitative Forskjel mellem Gud og Menneske.

Uddrag af Søren Kierkegaard "Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed" (udkom første gang 1859) Samlede værker VXIII, Gyldendal, s. 122-123.

Saaledes har jeg under hele Forfatter-Virksomheden uafbrudt behøvet Guds Bistand, for at kunne gjøre det som et simpelt Pligt-Arbejde, hvortil anvistes bestemte Timer hver Dag, udenfor hvilke der ikke turde arbeides; og skete det en enkelt Gang, da maatte jeg dyrt nok bøde derfor. Intet ligner min Adfærd mindre end hin geniale Stormen paa, og saa en tumultuarisk Bryden af; jeg har i Grunden levet som en Skriver i sit Contoir. Fra første Begyndelse har jeg været som under Beslag, og hvert Øieblik fornummet, at det var ikke mig, der spillede Herren, at der var en Anden, der var Herren, fornummet det med Frygt og Bæven, naar han lod mig mærke sin Almagt og min Intethed, fornummet det ubeskrivelig saligt, naar jeg forholdt mig til ham og Arbeidet i ubetinget Lydighed. Det Dialektiske ligger i, at hvad Overordentligt, der var mig betroet, for en Forsigtigheds Skyld var mig betroet i en saadan Elasticitet, at hvis jeg ikke vilde lystre, saa slog det mig ihjel. Det er som naar Faderen siger til Barnet: Du skal faae Lov at faae det altsammen, det er Dit, men vil Du ikke lyde og bruge det som jeg vil, nu vel, jeg skal ikke straffe Dig ved at tage det fra Dig, nei tag det - det knuser Dig: Uden Gud er jeg mig selv for stærk, og paa den maaskee af alle Maader qualfuldeste sprængt.